

SLUŽBY VE VENKOVSKÝCH REGIONECH ČESKA – KVANTITATIVNÍ HODNOCENÍ ZMĚN V UPLYNULÉM TRANSFORMAČNÍM OBDOBÍ (PŘÍSPĚVEK KE STUDIU VENKOVA)

SERVICES IN THE RURAL REGIONS OF CZECHIA – QUANTITATIVE ASSESSMENT OF CHANGES IN THE ELAPSED TRANSFORMATION PERIOD (CONTRIBUTION TO THE STUDY OF RURAL SPACE)

DOC. RNDR. ZDENĚK SZCZYRBA, PH.D. ¹

MGR. DAVID FIEDOR ²

RNDR. JOSEF KUNC, PH.D. ³

¹ Katedra geografie | ¹ Department of Geography
Přírodovědecká fakulta | Faculty of Science
Univerzita Palackého | Palacký university in Olomouc
✉ tř. 17. Listopadu 12, 771 46, Olomouc, Czech Republic
E-mail: zdenek.szczyrba@upol.cz

² Geografický ústav | ² Department of Geography
Přírodovědecká fakulta | Faculty of Science
Masarykova univerzita | Masaryk university
✉ Kotlářská 267/2, 611 37, Brno, Czech Republic
E-mail: 269830@mail.muni.cz

³ Katedra regionální ekonomie a správy | ³ Dep. of Regional Economics and Administration
Ekonomicko-správní fakulta | Faculty of Economics and Administration
Masarykova univerzita | Masaryk university
✉ Lipová 41a, 602 00, Brno, Czech Republic
E-mail: kunc@econ.muni.cz

Anotace

V příspěvku se autoři věnují problematice služeb obyvatelstvu v modelových venkovských regionech česko-moravského pohraničí. Hodnoceny byly vybrané služby (školství, zdravotnictví a maloobchod), a to z pohledu dynamiky změn v průběhu transformačního období po roce 1989. Až na nepatrné výjimky byl vývoj v uplynulých více než dvaceti letech ve znamení mírného zvyšování dostupnosti služeb venkovskému obyvatelstvu. Nepotvrdila se tak hypotéza o snižování dostupnosti služeb na venkově, ačkoliv je třeba vzít v úvahu, že jde o hodnocení na úrovni absolutních čísel ne zcela postihujících kvalitu nabízených služeb. Základem pro hodnocení byl terénní výzkum, během něhož byly zjišťovány rovněž údaje o vybavenosti venkovských obcí na konci 80. let minulého století. Článek je příspěvkem k diskusi o současném postavení českého venkova v kontrastu silící globalizace a prohlubujících se sociálních a ekonomických rozdílů v prostoru.

Klíčová slova

služby, venkov, hodnocení změn

Annotation

In this paper the authors deal with the issues of services for the population in model rural regions of Bohemian-Moravian borderland. Selected services (education, health care and retail) were assessed from the aspect of the dynamics of changes during the transformation period after the year 1989. Aside from minor exceptions, the development in the elapsed period of more than twenty years has followed a pattern of moderate increase in availability of services for the rural population. Therefore, a hypothesis on the decrease in availability of services in rural areas was not confirmed, even though it must be taken into consideration that the assessment was carried out based on absolute numbers, not taking into account the quality of the services offered. A field survey formed the basis of the assessment, collecting also data on facilities available in rural municipalities at the end of 1980s. The paper is a contribution to the discussion about the current position of the Czech countryside in contrast with the strengthening globalisation and deepening social and economic differences in space.

Key words

services, countryside, analysis of changes

JEL classification: R11, R12, R23, H4

1. Úvod

Vývoj české společnosti po roce 1989 byl ve znamení silících tendencí změny územně obslužných parametrů (vybavenost území službami a jejich dostupnost) dříve v praxi uplatňovaného modelu střediskové soustavy osídlení a zvyšující se kontrastnosti urbanizovaných a periferních území (Musil, Müller 2008). V tomto modelu šlo o centrálně řízenou distribuci služeb ve prospěch venkova a zároveň citelné narušení obslužných funkcí městských středisek, dnešní vývoj ale naznačuje, že dochází k trhem řízeným zpětným úpravám obslužných relací v modelu středisko-zázemí. To může ovšem vnímáno jako principiální omezení obslužnosti (kvality života) ve venkovských obcích (střediskových i nestřediskových), potažmo v některých typech venkova. Tyto změny mohou vyvolávat obavy z nepřiměřených sociálně prostorových nerovností, tak jak je popisují některé práce ze zahraničí (Moseley a kol. 2004, Nørgaard 2011).

Silící koncentrace v sektoru služeb, která patří mezi klíčové znaky globalizace ekonomických činností (Murray 2007), znamená, že firmy poskytující komerční služby (maloobchod, finančnictví ad.) precizně volí lokace pro své podnikání. V tomto směru venkovský prostor není pro ně příliš zajímavý. Dobře viditelné je to na příkladu maloobchodu, který prodělal za poslední roky dynamický rozvoj a výrazně se jak provozně, tak i prostorově koncentroval (Kaczmarek 2010, Křižan et al. 2009a). V českých realitách obchodní firmy postupně odchází z venkovských lokalit, ruší tam své provozovny, a to i tradiční spotřební družstva (Jednota) operující dlouhodobě na venkově. Část venkovského prostoru tak ztrácí často poslední službu, která je nejen v literatuře považována za klíčový prvek udržující sociální strukturu venkovských obcí (Halseth, Ryser 2006, Karlsson 2012). Logicky ostatní služby buďto už dříve opustily venkovský prostor nebo posléze toto území opustí, a to i včetně zařízení veřejných služeb (pošta, škola). Nabízí se otázka, zda se v tomto typu prostoru nedochází k nežádoucí transformaci sociální sítě a vzniku „obslužných pouští“ po vzoru „potravinových pouští“ (Shaw 2006, Křižan et al. 2009b).

Služby a obchod jsou nedílnou součástí každodenního života obyvatel venkovského prostoru. Některé zahraniční výzkumy zabývající se konceptem *everyday life infrastructure* (Epson Atlas 2006, Directorate General 2008) poukazují na skutečnost, že rozdíly mezi městy a venkovem se prohlubují a zatímco v případě měst se hovoří o smršťování (shrinking cities) – tedy ztrátě obyvatel a následně i omezení některých obslužných funkcí, v případě venkova často mizí spolu s obyvatelstvem infrastruktura jako taková. Hovoříme zde zejména o zařízeních maloobchodu, zdravotní a sociální péče, škol a také o kulturně-společenských aktivitách. Dochází tak stále více k omezování sociálních kontaktů a sociální kohezi v kontrastu město vs. venkov.

2. Cíle a metody

Hlavním cílem článku je analyzovat kvantitativní změny v sektoru služeb obyvatelstvu ve venkovském prostoru během uplynulých dvou dekad. K tomu byly vybrány dva venkovské regiony v česko-moravském pohraničí – Bystřice nad Pernštejnem a Polička (spádové obvody obcí s rozšířenou působností, SO ORP). Nebyl šetřen celý soubor zařízení služeb, ale jen vybrané služby: školství, zdravotnictví, sociální služby (zástupci veřejných služeb) a maloobchod (zástupce komerčních služeb). Kvantitativní hodnocení úrovně vybavenosti obcí službami (vybranými) v modelových venkovských regionech navazuje na předchozí obdobné výzkumy, které představují komparativní úroveň (Szczyrba et al. 2006).

Jelikož se prostorové informace o zařízeních služeb v ČR statisticky komplexně nezjišťují (s výjimkou některých kategorií služeb ve veřejné databázi ČSÚ), byl pro potřebu zachycení změn, které se po roce 1989 uskutečnily v modelových regionech, proveden v roce 2011 terénní výzkum (Mazánková 2011, Schaffer 2011) s aktualizací údajů k 31. 3. 2013. Metodický výzkum navazoval na šetření, které ještě na konci 80. let 20. století provedl na území tehdejšího Československa Federální statistický úřad, tzv. *Šetření občanské vybavenosti sídel* (1987). Další metodickou inspiraci našli autoři článku v práci V. Lauka (2003), který pro hodnocení úrovně transformace služeb v obcích zázemí Bratislavy po roce 1989 vycházel mimo jiné z retrospektivního výzkumu výskytu zařízení služeb v území. Výzkum nahrazoval údaje o službách, které na konci socialistického období byly zjišťovány v rámci Šetření občanské vybavenosti služeb, bohužel do dnešní doby se nedochovaly.

Jak již bylo v úvodu naznačeno, představují služby pro venkovské obce jeden ze sociálních a ekonomických pilířů jejich fungování, nepřítomnost služeb může pitom výrazně ovlivnit venkovské osídlení. Otázkou je, zda již k něčemu podobnému nedochází na českém venkově a jak se na tomto vývoji podílejí služby? Nebyla sice zkoumána sociální reflexe kvality služeb nebo mobilita obyvatelstva za službami, nicméně kvantitativní hodnocení zastoupení služeb v území může mít také svou vypovídací hodnotu. S ohledem na předchozí skutečnosti byla přijata jediná pracovní hypotéza: český venkov prochází již delší dobu významnými změnami a postupně se začínají projevovat první náznaky omezování služeb bydlicímu obyvatelstvu.

3. Vstupní determinanty obslužnosti sledovaného území

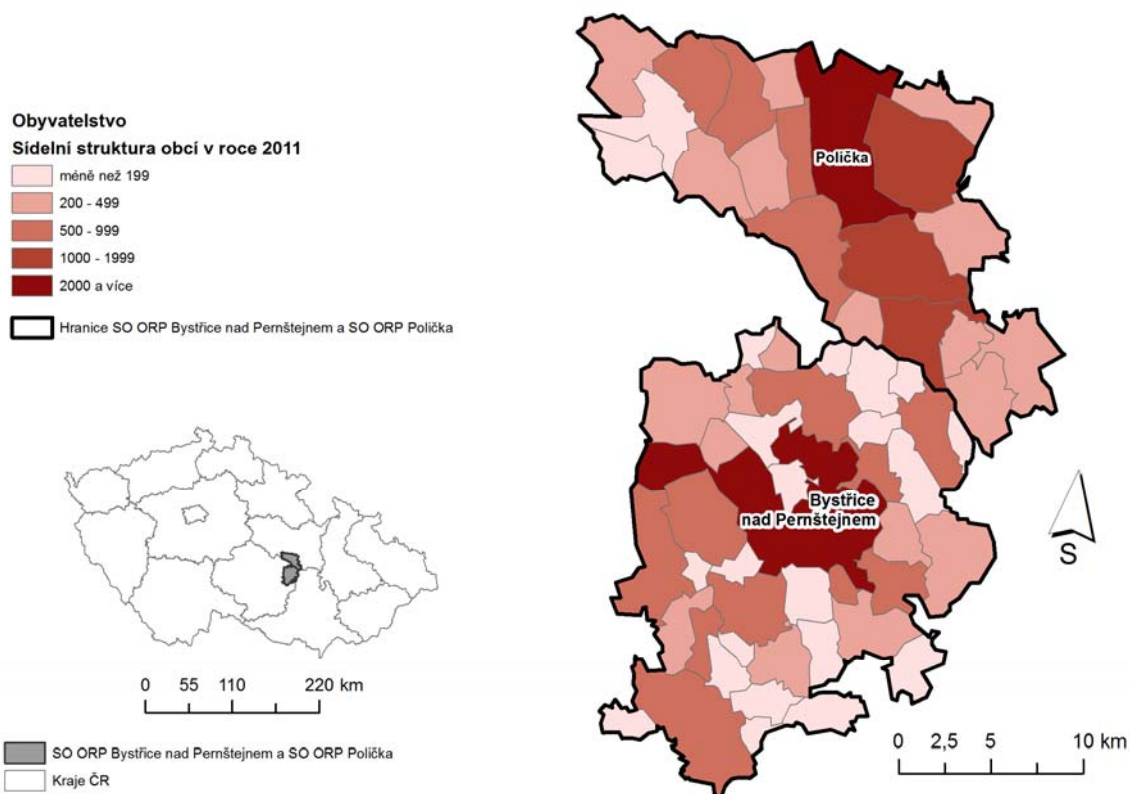
Oba venkovské regiony patří svou geografickou polohou k území, které v sobě mísí český a moravský sídelní systém a zároveň částečně zasahuje do prostoru tzv. vnitřní periferie (Musil, Müller 2008). To samo o sobě je jedním z významných determinantů rozvoje území, v tom rovněž jeho obslužnosti. Sledované venkovské území vykazuje řadu dlouhodobě podprůměrných sociálně ekonomických ukazatelů ve srovnání se zbytkem území České republiky. Podíváme se na dva z nich: populační vývoj a dopravní dostupnost. Ty dostatečně ilustrují poměry v území a zároveň ukazují na možnosti rozvoje služeb v daném venkovském území.

Sledované území je tvořeno 59 obcemi, z toho na Bystřicku (SO ORP Bystřice nad Pernštejnem) 39, na Poličsku (SO ORP Polička) 20. Charakterem jde o území, ve kterém převažují malé obce do 500 obyvatel (29 na Bystřicku a 12 na Poličsku). Viditelně nižší hustotou zalidnění se vyznačuje Bystřicko (59 obyv. / km²) oproti území Poličska (71 obyv. / km²). Polohu sledovaného území a jeho sídelní strukturu zobrazuje obrázek č. 1.

V dlouhodobém (po roce 1989) populačním vývoji větším úbytkem počtu obyvatel se vyznačuje Bystřicko, kde dochází k úbytku obyvatel jak v centru, tak i v zázemí tohoto regionu. Proces vyliďňování obcí je pro Bystřicko typický již od devadesátých let minulého století (Daniel 2006). Poněkud odlišný populační vývoj pozorujeme na Poličsku, kde v sledovaném období naopak dochází k mírnému nárůstu počtu obyvatel (viz tab. 1).

Srovnáváme-li obě složky celkového přírůstku obyvatel obou regionů, ukazuje se, že větší měrou se na něm podílí migrace. Zatímco v centrech regionů dochází v druhé dekádě transformačního období ke zvýšení záporného migračního salda, v jejich zázemích sledujeme opačný trend. Venkovské obce se stávají přitažlivými pro migranty, a to zejména na Poličsku. V celkovém přírůstku ve sledovaném období za pozornost stojí především prohlubující se depopulace na Bystřicku (jak v centru, tak v zázemí), v regionu Poličska naopak došlo za uplynulých dvacet let k mírnému nárůstu obyvatel (vlivem venkova).

Obr. 1: Sídlní struktura obcí sledovaného zemí (k 31. 12. 2011)

Zdroj: Předběžné výsledky SLDB 2011, ČSÚ

Tab. 1: Populační vývoj v centru a zázemí sledovaných venkovských regionů

		SO ORP Bystřice nad Pernštejnem		SO ORP Polička	
		centrum	zázemí	centrum	zázemí
Stav obyvatelstva k 1.1.	1992	9196	12635	8989	10501
	2002	9026	12028	9188	10389
	2012	8571	11788	8971	10718
Index změny počtu obyv. (%)	2012/1992	93,9	93,3	99,8	102,1
Narození	1992-2001	910	1261	1003	1186
	2002-2011	820	1129	919	1084
Zemřelí	1992-2001	684	1726	668	1208
	2002-2011	741	1444	895	1073
Přistěhovalí	1992-2001	1318	2338	1585	2002
	2002-2011	1174	2262	1430	2310
Vystěhovalí	1992-2001	1607	2452	1500	2145
	2002-2011	1723	2228	1770	2003
Přirozený přírůstek	1992-2001	226	-465	234	-22
	2002-2011	79	-315	24	11
Migrační saldo	1992-2001	-289	-114	85	-143
	2002-2011	-549	34	-340	307
Celkový přírůstek	1992-2001	-63	-579	319	-165
	2002-2011	-470	-281	-316	318

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ, 2012

Dalším z determinantů je dopravní obslužnost území veřejnou dopravou. Byť stále větší měrou je společnost odkázána na osobní dopravu a neustále se zvyšuje podíl dopravních toků za službami mimo veřejnou dopravu, pro venkovské obyvatelstvo a jeho mobilitu za službami bývá veřejná doprava hodnocena jako důležitý faktor kvality života. V atlase sociálně prostorové diferenciaci (Ouředníček et al. 2011) je tato charakteristika hodnocena podle počtu spojů veřejné dopravy v obci ve všední den. Dle tohoto kritéria bylo vytvořeno pět kategorií od situace velmi špatné až po velmi dobrou. V tabulce č. 2 je pak uvedeno hodnocení dopravní obslužnosti pro sledované území.

Především v důsledku geografické polohy je dopravní obslužnost Poličska lepší nežli v sousedním Bystřicku. Pro většinu obcí na Bystřicku (27 z 39) byla dopravní obslužnost oceněna jako špatná až velmi špatná, mírnější hodnocení si vysloužily obce na Poličsku. Pouze centra obou venkovských regionů dosáhla hodnocení velmi dobré dopravní obslužnosti. Pro srovnání dodejme, že 70 % obcí České republiky ve velikostní kategorii do 500 obyvatel je začleněno do skupin špatné a velmi špatné dopravní obslužnosti veřejnou dopravou (Ouředníček et al. 2011).

Tab. 2: Hodnocení dopravní obslužnosti ve venkovských regionech u v roce 2007

	SO ORP Bystřice nad Pernštejnem		SO ORP Polička	
	absolutní počet	relativní počet (%)	absolutní počet	relativní počet (%)
velmi dobrá	1	2,6	1	5,0
dobrá	2	5,1	3	15,0
střední	9	23,1	7	35,0
špatná	17	43,6	7	35,0
velmi špatná	10	25,6	2	10,0

Zdroj: vlastní zpracování podle Ouředníček a kol., 2011

4. Kvantitativní analýza obslužnosti venkovských regionů sledovaného území

Stěžejní část našeho příspěvku je zaměřená na hodnocení dynamiky změn v obslužnosti obcí venkovského prostoru na příkladu vybrané sítě služeb obyvatelstvu. Jak již bylo uvedeno, hlavním zdrojem dat byl terénní průzkum v daném území (Mazánková 2011) a (Schaffer 2011), doplněno o aktualizaci stavu služeb k 31. 3. 2013. Následující hodnocení je provedeno ve dvou krocích: vývoj služeb v centrech regionů (1) a jejich zázemích (2). Tímto metodickým postupem docílíme exaktnější interpretace výsledků.

Logicky centra regionů prošla za poslední dvě dekády daleko významnějšími změnami než jejich venkovské zázemí. Kvantitativně a kvalitativně se změnila úroveň poskytovaných služeb prakticky ve všech sledovaných kategoriích. Mimo maloobchodní služby, které po roce 1989 zažily boom svého rozvoje, signifikantní rozvoj byl i v dalších službách včetně těch veřejných. Naproti tomu kategorie školských služeb zůstala téměř beze změny. Celkově se situace ve službách v obou městech výrazně změnila k lepšímu. Přehled změn v poskytovaných službách v Bystřici n. P. a Poličce ukazuje tabulka č. 3.

Z průzkumu vyplynulo, že existují jisté rozdíly v úrovni poskytovaných zdravotnických služeb u obou sledovaných měst. Jde především o viditelný pokles ordinací některých lékařů v Bystřici n. P. (praktický lékař pro dospělé, stomatolog, zatímco v Poličce došlo k nárůstu těchto zdravotnických služeb. I když neznáme detailní důvody pro tento dichotomický jev, logickým vysvětlením by bylo, že Bystřici n. P. prošla na rozdíl od Poličky větší deindustrializací a depopulací. (s ohledem na ztrátu pracovních míst v uranovém průmyslu). Nicméně již před rokem 1989 existovaly rozdíly ve zdravotnické vybavenosti obou měst: v Poličce byla nemocnice, v Bystřici n. p. „jen“ zdravotnické zařízení. Dodejme, že v tomto období byla Polička klasifikována jako středisko služeb 2. řádu, zatímco Bystřice n. byla střediskem 1. řádu (Maryáš, Hampl 1987).

Tab. 3: Změny v počtu zařízení služeb v letech 1989 a 2013

		Bystřice nad Pernštejnem		Polička	
		1989	2013	1989	2013
ŠKOLSTVÍ	MŠ	6	4	5	5
	ZŠ	2	2	3	3
	Gymnázia a ostatní střední školy	2	4	2	4
ZDRAVOTNICTVÍ	Praktický lékař pro děti	5	4	3	3
	Praktický lékař pro dospělé	10	5	4	6
	Stomatolog	8	4	4	10
	Gynekolog	1	1	2	2
	Zdravotnické středisko	1	1	1	3
	Lékárna	1	3	1	4
	Speciální zdravotnické zařízení	10	11	5	4
SOCIÁLNÍ SLUŽBY	Domovy pro děti a mládež	0	1	0	0
	Domovy pro seniory	0	0	0	1
	Domovy se speciálním režimem	0	1	0	6
MALOOBCHOD	Potraviny a smíšené zboží	13	8	20	16
	Nákupní středisko	3	0	0	3
	Průmyslové zboží	17	47	45	128

Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

Situace na venkově ve spádových územích center dokumentuje následující tabulka č. 4. Dynamika změn je zde patrná pouze okrajově. Jen malé výkyvy v poskytovaných službách pozorujeme ve všech sledovaných kategoriích služeb, a to i u maloobchodu, který si udržel svou pozici (na Poličsku

dokonce se počet prodejen potravin oproti roku 1989 viditelně zvýšil). Toto zjištění je rozhodně pozitivní a platí jen pro maloobchod ale i jiné služby.

Zajímavostí je, že ačkoliv počet obyvatel zázemí ORP Bystřice n. P. dlouhodobě klesá, tak se to nijak významně nepodílí na rozsahu služeb. Lze pozorovat navýšení počtu mateřských škol i některých zdravotnických služeb (praktický lékař pro dospělé, stomatolog, gynekolog), a to dokonce větší než v zázemí ORP Polička. Dalším posunem proti roku 1989 je současná lokalizace zařízení služeb v obou venkovských regionech, v předchozím socialistickém období nebyly tyto služby koncentrovány ani v centrech (viz tab. 3 a 4).

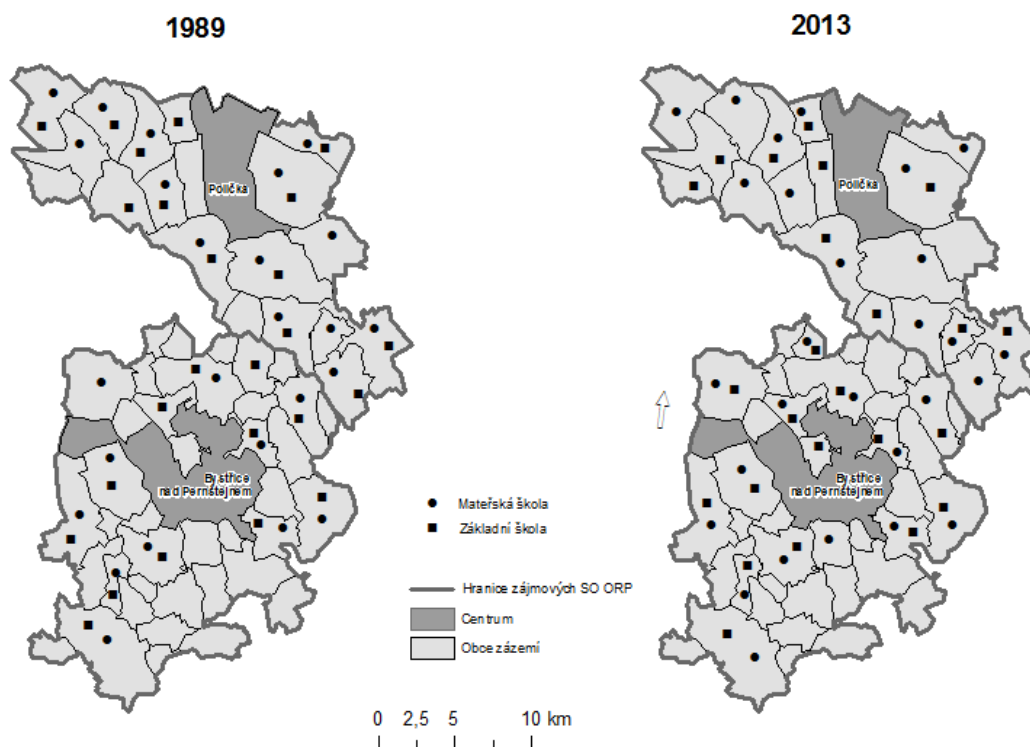
Tab. 4: Změny v počtu zařízení vybraných služeb ve venkovských regionech Bystřicka a Poličska v letech 1989 a 2013

		ORP Bystřice nad Pernštejnem zázemí		ORP Polička zázemí	
		1989	2013	1989	2013
ŠKOLSTVÍ	MŠ	11	14	14	15
	ZŠ	13	13	13	11
ZDRAVOTNICTVÍ	Praktický lékař pro děti	3	3	7	8
	Praktický lékař pro dospělé	5	8	5	6
	Stomatolog	4	6	5	2
	Gynekolog	2	4	0	1
	Zdravotnické středisko	4	5	5	5
	Lékárna	1	2	2	1
	Speciální zdravotnické zařízení	0	0	0	1
SOCIÁLNÍ SLUŽBY	Domovy pro děti a mládež	0	0	0	1
	Domovy pro seniory	0	1	0	0
	Domovy se speciálním režimem	0	2	0	2
MALOOBCHOD	Potraviny a smíšené zboží	33	34	29	33
	Nákupní středisko	3	0	1	2
	Průmyslové zboží	3	4	5	6

Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

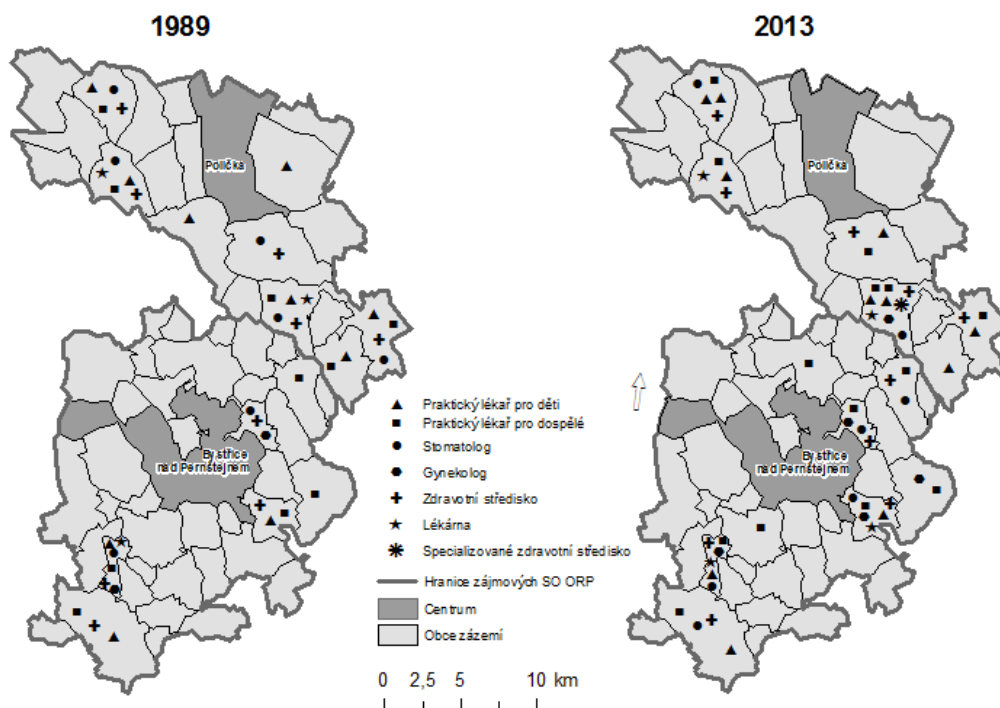
Prostorové změny dokreslují obrázky č. 2a-2d. Jak již bylo uvedeno, školská zařízení neprodělala větší změny a prostorově (obr. 2a) rovněž nedošlo k významnějším úpravám jejich lokalizace. Lokalizace zařízení zdravotnických služeb je prostorově stabilní, tzn. že přetrvává zejména absence těchto služeb na západním, severozápadním a jihovýchodním okraji Bystřicka, naproti tomu venkovské území Poličska je dobře pokryto zdravotnickými službami (největší koncentrace obec Bystré). Poskytování sociálních služeb na venkově je poměrně řídké (tyto služby se koncentrují hlavně ve městech), Nové sociální služby ve sledovaném území zobrazuje obrázek č. 2c. Prostorově nejvariabilnější je skupina maloobchodních prodejen, ty jsou zastoupeny ve všech venkovských obcích Poličska a téměř ve všech obcích na Bystřicka (vyjma dvou nejmenších obcí do 200 obyvatel).

Obr. 2a: Obslužnost obcí ve venkovských regionech Bystřicka a Poličska v letech 1989 a 2013 – školská zařízení

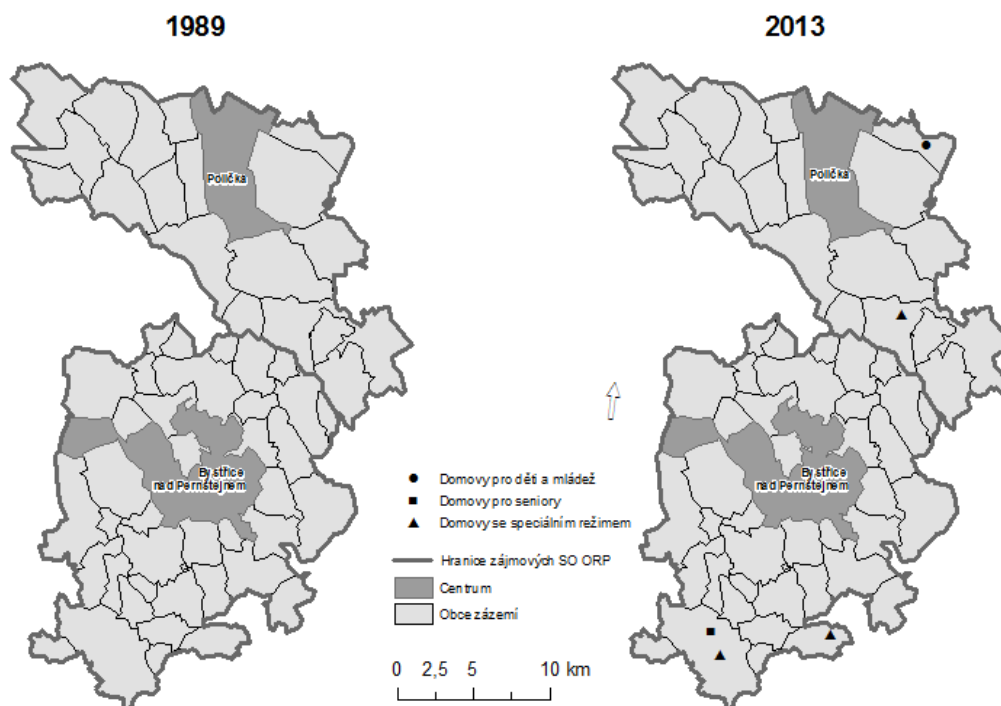
Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

Obr. 2b: Obslužnost obcí ve venkovských regionech Bystřicka a Poličska v letech 1989 a 2013 – zdravotnická zařízení

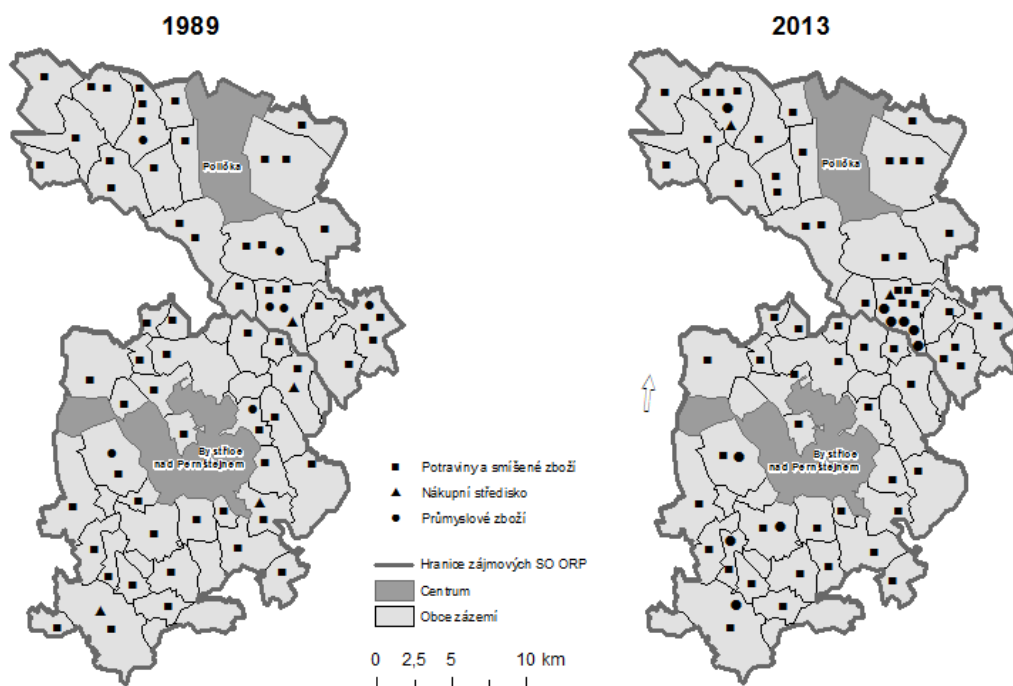
Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

Obr. 2c: Obslužnost obcí ve venkovských regionech Bystřicka a Poličska v letech 1989 a 2013 – zařízení sociálních služeb

Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

Obr. 2d: Obslužnost obcí ve venkovských regionech Bystřicka a Poličska v letech 1989 a 2013 – maloobchodní prodejny

Zdroj: Mazánková (2011), Schaffer (2011); aktualizováno 2013.

5. Závěr

Obslužnost venkova hraje stejně důležitou úlohou pro kvalitu života venkovského obyvatelstva, jeho stabilitu a sociální soudržnost jako zemědělství a další ekonomické funkce. Jak uvádí Kubeš et al. (2000), může ztráta základních obslužných funkcí na venkově způsobit nespokojenost jeho obyvatel a v důsledku i jejich vynucený odchod do lépe vybavených měst.

Jak ukázal náš vstupní výzkum do problematiky obslužnosti venkova, není současná situace ve sledovaném území nijak dramatická. Během uplynulého transformačního období došlo k řadě změn v odvětví služeb obyvatelstvu, ty lze většinou hodnotit jako pozitivní. De facto všechny sledované kategorie služeb zaznamenaly nárůsty počtu jejich zařízení, jen okrajově se vyskytly změny signalizující menší ztrátu obslužnosti.

Literatura

- [1] DANIEL, J. *Komplexní socioekonomická charakteristika obce s rozšířenou působností Bystřice nad Pernštejnem*. [Bakalářská práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- [2] Directorate-General for Internal Policies of the Union. *Shrinking Regions: a Paradigm Shift in Demography and Territorial Development*, 2008. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/pe408928_ex_/pe408928_ex_en.pdf>.
- [3] Epsom Atlas. *Maliny the structure of the European territory, European Spatial Planning Observation Network (Epsom)*. Bonn: Bundesamt für Bauwesen, 2006.
- [4] HALSETH, G., RYSER, L. Trends in Service Delivery: Examples from Rural and Small Town Canada. *Journal of Rural and Community Development*, 2006, 1 (2), pp. 69-90.
- [5] KARLSSON, E.B. *Retail in Rural Regions. Exploring ways to support rural shops.*, Bifrost: Center for Retail Studies, Bifrost University, 2012.
- [6] KACZMAREK, T. *Struktura przestrzenna handlu detalicznego. Od skali globalnej do lokalnej*. Poznań: Bogucki, 2010.
- [7] KRIŽAN, F., TOLMÁČI, L., LAUKO, V. (2009a). Potravinářský maloobchod v rurálním prostředí: kvalita nakupovania. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 2009, 53, pp. 35-45.
- [8] KRIŽAN, F., TOLMÁČI, L., LAUKO, V. (2009b). „Identifikácia „potravinových púští“ na území mesta Bratislava aplikáciou mier dostupnosti.“ *Ekonomický časopis*, 2009, 53 (10), pp. 959-972.
- [9] KUBEŠ, J. a kol. *Problémy stabilizace venkovského obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000.
- [10] LAUKO, V. Transformation of service network in the Bratislava's hinterland region. *Acta Universitatis Carolinae*, 2003, XXXVIII, 1, pp. 219-229.
- [11] MARYÁŠ, J., HAMPL, M. Dojíždka do škol a za službami Mapa 1: 750 000. In *Atlas obyvatelstva Československé socialistické republiky*. Praha, FSÚ, 1987.
- [12] MAZÁNKOVÁ, K. *Geografická analýza obslužné sféry mikroregionu Bystřice nad Pernštejnem*. [Diplomová práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.
- [13] MUSIL, J., MÜLLER, J. Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2008, 44 (2), pp. 321-348.
- [14] NØRGAARD, H. Futures of rural and peripheral areas – Challenges, strategies and policies. *Danish Journal of Geoinformatics and Land Management*, 2011, 46 (1), pp. 81-95.
- [15] MOSELEY, M.J., PARKER, G., WRAGG, A. Multi-Service Outlets in Rural England: The Co-location of Disparate Serices. *Planning, Practise & Research*, 2004, 19 (4), pp. 375-391. DOI: 10.1080/0269745052000343226.
- [16] MURRAY, W.E. *Geographies of Globalization*. London: Routledge, 2007.
- [17] OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L. (eds.) *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum, 2011.
- [18] SZCZYRBA, Z., SMOLOVÁ, i., FŇUKAL, M. Significant features of transformation of the services sector in an area – a case study for the micro-region of Olomoucko (contribution

to research on the issue). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Geographica*, 2006, 39, pp. 83-93.

[19] SHAW, H.J. Food Deserts: Towards the Development of a Classification. *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, 2006, 88 (2), pp. 231–247.

[20] SCHAFFER, D. *Geografická analýza služeb města Poličky a jeho zázemí (příspěvek ke studiu problematiky)*. [Bakalářská práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.

Příspěvek byl zpracován v rámci projektu č. IAA301670901 „Časoprostorová organizace denních urbánních systémů: analýza a hodnocení vybraných procesů“ za přispění Grantové agentury AV ČR.